

ПРЕГЛЕДНИ НАУЧНИ РАДОВИ

Проф. др Александар Бошковић,^{*}
Криминалистичко-полицијска академија, Београд

UDK - 351.746.2 (497.11)
Примљено: 22.10.2015.

Анализа кривичноправних и других законских одредби од значаја за детективску делатност^{**}

Апстракт: На нашим просторима детективска делатност је новијег датума и ови послови су се, кроз одговарајуће форме и начине, обављали и у периоду пре него што је та проблематика законом регулисана. И поред доношења Закона о детективској делатности постоје одређени прописи садржани у неким другим законима који се на директан или индиректан начин могу применити и на детективску делатност. У том смислу, у раду се применом метода анализе садржаја, компарације, дедуције и синтезе, истражује и анализира управо та проблематика, тј. прописи кривичног законодавства и неких других закона који се односе или се могу односити на детективску делатност или на поједине њене аспекте, са претходним освртом на организацију, субјекте, њихова овлашћења и начин вршења детективске делатности. С обзиром да Закон о детективској делатности садржи и бланкетне норме које упућују на друга правна акта, то су прописи који су повезани са детективском делатношћу и садржани у другим законским прописима веома значајни, јер се њиховом правилном применом омогућава законито и стручно обављање детективских послова.

Кључне речи: детектив, детективска делатност, полиција, овлашћења, правна лица, предузетници.

Увод

Кроз разне етапе развоја човек, друштво и држава предузимали су и предузимају различите мере у циљу постизања већег степена безбедности и заштите својих виталних вредности и интереса. Управо процес транзиције, који још увек траје, уз стални развој друштено-

^{*} E-mail: aleksandar.boskovic@kpa.edu.rs

^{**} Овај рад је резултат реализовања научноистраживачког пројекта *Криминалитет у Србији и инструменти државне реакције*, који финансира и реализује Криминалистичко-полицијска академија у Београду, циклус научних истраживања 2015-2019. година.

политичких и економских односа, трансформација друштвене и државне својине и капитала, као и друге актуелне промене у националним и међународним оквирима, условиле су јачање приватног сектора. Упоредо са таквим друштвеним збивањима расле су и потребе грађана за заштитом својих права, интереса и других вредности, јер постојећи државни органи нису могли у потпуности да се посвете и реше све њихове проблеме. То углавном из разлога што су већ многи послови изашли из делокруга државних органа, као и због тога што су оптерећени много тежим и сложенијим пословима који су у извесној мери утицали на запостављање неких других мање важних послова. То је створило одређене услове за појаву и развој приватне безбедности,¹ а у оквиру ње постепено су се развијали и детективски послови² који су се у Србији углавном обављали мимо законских прописа, све док није донет *Закон о детективној делатности* (Службени гласник Републике Србије, бр. 104/2013). Овај закон је ступио на снагу и примењује се од 4. 12. 2013. године. Сходно таквим захтевима грађана појавила се и потреба да ове послове у практичном животу обављају одређене организације и лица ван државних органа, што је опет даље произвело потребу да се ти кадрови едукују како би постали што стручнији за обављање послова приватног обезбеђења и детективске делатности.

У склопу приватног обезбеђења оснивала су се многа предузећа и агенције која су углавном вршила услуге физичко-техничке заштите лица, имовине и пословања предузећа и других правних лица, пратњу и обезбеђење транспорта новца и других вредности, заштиту од пожара, као и неке друге послове који спадају у област приватне безбедности. Поједине агенције које су биле регистроване за обављање послова физичко-техничке заштите нудиле су и неке друге услуге детективног карактера, тако да су се и појављивале као детективске агенције у чијем опису послова је и даље стајала, као основна делатност, физичко-техничко обезбеђење објеката, али су нудиле и услуге пратње неверних супружника, давање савета и корисних информација, проналажење несталих лица и ствари и сл., што значи да су се оријентисале и на обављање одређених детективских послова (Бошковић, М., Бошковић, А., 2007: 19). Као један од проблема функционисања тако формираних агенција наводи се и да „многи послодавци нису вршили пререгистрацију предузећа иако је у међувремену дошло до промене или проширења делатности. Посебан проблем је представљало

¹ Детаљно о праву приватне безбедности видети: Никач, Ж., Павловић, Г., (2012). *Право приватне безбедности*, Криминалистичко-полицијска академија, Београд.

² Детаљно о делатностима приватних детектива и врстама приватних истрага видети: Кесић, З., (2013). Популарни имиџ приватног детектива и његова демистификација, *Безбедност*, год. 55, бр. 2, стр. 93-97.

непријављивање запослених у неким предузећима, чиме се очигледно желело избећи плаћање пореза“ (Кесић, 2013: 98). У сваком случају, такве детективске агенције су радиле у време када њихова делатност није била регулисана законом, а да би могле да наставе да и даље обављају детективске послове у обавези су да своју организацију и делатност усагласе са одредбама *Закона о детективској делатности*.

Детективска делатност на нашим просторима је новијег датума и њене почетке сусрећемо кроз послове приватне безбедности, односно прво кроз делатност приватних агенција за физичко-техничко обезбеђење лица, имовине и пословања предузећа, у оквиру којих су се обављали и поједини детективски послови. Долази и до приватизације појединих подручја безбедности и до пораста комерцијалних безбедносних услуга, као и до вршења одређених детективских послова по основу закључених уговора, а да све то није праћено одговарајућим стандардима (Кековић, 2004: 88). Због тога се указала и друштвена потреба за правним регулисањем детективске делатности, па је и уследило доношење *Закона о детективској делатности* којим се уређује рад правних лица, предузетника и физичких лица који врше послове из области пружања детективских услуга, затим услови за њихово лиценцирање, начин вршења послова и остваривање надзора над њиховим радом.

Дефинисањем правног оквира рада сектора приватне безбедности даје се основ, али и одређује граница његовог организовања и функционисања. С друге стране, неуређена и непотпуна законска регулатива која се односи на њихов рад отежава комуникацију и синхронизовање активности полиције и агенција које пружају безбедносне услуге усмерене ка заштити личне и имовинске сигурности грађана, обезбеђењу јавних скупова, обезбеђењу транспорта новчаних средстава и других драгоцености правних и физичких лица или проналажењу лица и предмета (Плачков, 2009: 76).

Треба указати и на чињеницу да у земљама западне демократије већ одавно на неким безбедносним пословима раде приватне агенције, појединци, тј. детективи који, у складу са прописима, обављају одређене детективске послове, тако да та делатност није више само привилегија или задатак државних органа, већ постоји реална могућност ангажовања и приватних детективских агенција (Матијевић, 2004: 34). Стога се може говорити о традицији детективске делатности у западним земљама, док је код нас та делатност у фази развоја и од скоро законски регулисана. Иначе, прву детективску агенцију је основао бивши полицајац из Чикага, Алан Пинкертон (Allan J. Pinkerton), 1850. године. Његова агенција се прославила штитећи железницу, а успели су да осујете и покушај атентата на Абрахама Линколна (Abraham Lincoln),

тадашњег председника државе. Пинкертонова агенција је била толико ефикасна да је, када је Влада САД формирала FBI (*Federal Bureau of Investigation*), коришћен Пинкертонов модел организације и начин рада (Плачков, 2009: 85). Такође, треба рећи да је основни принцип у остваривању безбедности у западним друштвима интегрисаност сектора јавне и приватне безбедности у организовању и спровођењу програма и пројеката превенције криминалитета. У западним земљама приватна безбедност данас спроводи активности у домену физичко-техничког обезбеђења, али и превенције губитака, безбедности информација, заштите комуникација, борбе против високотехнолошког криминала, консалтинга, контроле приступа, противпожарне заштите, одржавања јавног реда и мира на приредбама и скуповима и друго (Стајић, 2012: 189-190).

Осврт на врсте и начине вршења детективске делатности, односно детективских послова

Актуелност детективске делатности је апсолутно присутна и вршење детективских послова је потреба савременог друштва, посебно примамљива за одређене категорије лица, па је сасвим логично што су предвиђени строги услови за добијање одговарајуће лиценце (Јоксић, 2012: 107-109). Детективска делатност као вид приватне безбедности се имплементира у систем безбедности, али се од оперативне полицијске делатности разликује по садржају послова, надлежностима и овлашћењима, као и по начину деловања, с тим што ипак у одређеном виду доприноси јачању безбедности и ефикаснијој заштити грађана и других друштвених вредности. Треба истаћи да у извршавању тих послова детектив не само да нема овлашћења полиције, већ располаже тачно дефинисаним законским овлашћењима, која не сме да прекорачи и која мора строго поштовати. У том смислу, детективска делатност спада у комерцијалне послове и одвија се ван полицијске делатности, а уговором могу бити обухваћени само они послови који су законом дозвољени.

Детективска делатност је делатност разврстана у област административних и помоћних услужних делатности, у грану и групу истражних делатности која обухвата истражне и детективске услуге и активности свих приватних истражитеља, без обзира за кога и шта истражују (детективски послови). Истражне и детективске услуге су послови прикупљања, обраде података и преноса информација у складу са законом и другим прописима, од стране правних лица и предузетника за детективску делатност као руковалаца и запослених детектива као обрађивача (чл. 3, ст. 1, т. 1 *Закона о детективској делатности*).

Субјекти детективске делатности, односно правно лице за детективску делатност, предузетник за детективску делатност и детектив, могу обрађивати податке о:

- несталим лицима или лицима која се крију ради избегавања кривичног гоњења;
- лицима која су кориснику услуге проузроковала штету, ако су испуњени законски услови;
- лицима која анонимно и противправно поступају према кориснику услуга, са претњом штетних последица;
- предметима који су изгубљени или украдени;
- успешности пословања правних лица и предузетника;
- заштити интелектуалне и индустријске својине.

Када се има у виду начин вршења детективске делатности, треба истаћи да је у вршењу ових послова забрањено ометање обављања послова који су у надлежности државних органа. За потребе вршења ове делатности детектив поседује детективску легитимацију коју мора носити са собом, као и овлашћење за вршење уговорених услуга, које му је дао корисник услуга, и дужан је да их да на увид овлашћеним полицијским службеницима на њихов захтев и да их покаже лицу од кога прикупља податке на његов захтев. Детектив, такође, може добити дозволу за ношење личног оружја, али само у складу са *Законом о оружју и муницији*, док правна лица за детективску делатност не могу поседовати оружје. Како је већ речено, послови који су у надлежности државних органа не могу бити предмет детективске делатности, али су детективи у обавези да остварују одговарајуће видове сарадње са овим органима. Један од таквих видова сарадње је и детективска обавеза да обавести полицију или јавног тужиоца о извршеном кривичном делу за које се гони по службеној дужности, а за које је сазнао током вршења детективских послова, па чак и онда када се ради о странци за коју детектив обавља одређене детективске послове.³

³ Детаљније о нормативном уређењу детективске и приватне истражитељске делатности видети: Мијалковић, С., Бајагић, М., Вучковић, Г., (2014). *Актуелни донети реформе недржавног сектора безбедности Републике Србије*, У: Зборник радова „Супротстављање савременом организованом криминалу и тероризму V“, Криминалистичко-полицијска академија, Београд, стр. 192-195.

Анализа одредаба Кривичног законика и Законика о кривичном поступку од значаја за вршење детективских послова

Нормама *Кривичног законика Републике Србије* (Службени гласник РС, бр. 85/2005, 88/2005-испр., 107/2005-испр., 72/2009, 111/2009, 121/2012, 104/2013 и 108/2014) пружа се заштита основних општих индивидуалних вредности, односно најбитнијих друштвених вредности у које спадају друштвено-економски поредак земље и основне слободе и права човека, и ту заштиту остварује одређивањем кривичних дела и кривичних санкција, као и услова за кривичну одговорност и примену прописаних санкција према лицу које је учинило неко од кривичних дела. С друге стране, *Законик о кривичном поступку Републике Србије* (Службени гласник РС, бр. 72/2011, 101/2011, 121/2012, 32/2013, 45/2013 и 55/2014) утврђује правила чији је циљ да нико невин не буде осуђен, а да се учиниоцу кривичног дела изрекне кривична санкција под условима које прописује кривични закон, на основу законито и правично спроведеног поступка.

Детектив мора да познаје прописе који се тичу кривично материјалног и кривично процесног права да, поред осталог, не би преузео на себе обављање послова који су у искључивој надлежности државних органа (Јовичић, 2012: 134). Анализа и компарација одредаба *Закона о детективској делатности* са одредбама *Кривичног законика* и *Законика о кривичном поступку* указује на повезаност детективске делатности и кривичног законодавства и на обавезу детектива да се придржавају тих прописа у вршењу детективске делатности.

Поједине одредбе општег и посебног дела *Кривичног законика* могу се односити и на детективску делатност и то посебно у домену обављања појединих детективских послова где до изражаја долази потреба да детектив познаје поједине кривичноправне норме. У склопу вршења детективских послова детектив може допринети разјашњавању појединих кривичних дела, може да сам изврши кривично дело или да у појединим ситуацијама спречи извршење кривичног дела, што указује на нужност познавања садржаја појма кривичног дела и када се учињено дело не сматра кривичним делом. У смислу *Кривичног законика*, кривично дело је оно дело које је законом предвиђено као кривично дело, које је противправно и које је скривљено (чл. 14, ст. 1 КЗ).

Закон о детективској делатности предвиђа да детектив може приликом вршења послова да употреби ватрено оружје или физичку снагу искључиво у сврху заштите сопственог живота и телесног интегритета, само ако на други начин не може да одбије истовремени

непосредни противправни напад (чл. 16, ст. 1). Ова одредба је доста слична дефиницији нужне одбране коју садржи *Кривични законик*, и према којој је нужна одбрана она одбрана која је неопходно потребна да учинилац од свог добра или добра другог одбије истовремени противправан напад. Упоређењем ових прописа може се констатовати да је право детектива према одредбама *Закона о детективској делатности* ипак нешто уже у односу на нужну одбрану. Најпре, детектив према наведеним одредбама ЗОДД може употребити само ватрено оружје или физичку снагу, што значи да не долази у обзир примена неких других средстава принуде, тј. ове одредбе се морају рестриктивно тумачити. Уколико би детектив свој живот и телесни интегритет заштитио на неки други начин (нпр. употребом неког хладног оружја), тада би се евентуално могло говорити о институту нужне одбране у складу са одредбама КЗ. Такође, тражи се и додатни услов, тј. да напад мора бити и непосредан, као и да детектив може да делује искључиво у сврху заштите сопственог живота и телесног интегритета, али не и да од добра другог одбије истовремени противправни напад. То би фактички значило да уколико детектив нпр. употреби ватрено оружје да од себе одбије истовремени непосредни противправни напад у сврху заштите сопственог живота и телесног интегритета, у конкретном случају поступао по одредбама *Закона о детективској делатности*, што наравно не искључује могућност да детектив одбије истовремени противправни напад који је усмерен и на добро другог, али би том приликом поступао по одредбама *Кривичног законика* које се односе на нужну одбрану.

На овом месту је интересантно поменути да *Кривични законик Црне Горе* (Службени лист Црне Горе, бр. 70/2003, 13/2004, 47/2006, 40/2008, 25/2010, 32/2011, 40/2013 и 56/2013) садржи нешто прецизнији појам нужне одбране, јер поред одбијања истовременог противправног напада, под нужном одбраном сматра и одбијање непосредно предстојећег противправног напада. У ранијем законодавству до тога се долазило екстензивним тумачењем појма истовремености, што више није потребно јер се у одредби *Законика* изричито говори о непосредно предстојећем нападу (Стојановић, 2010: 67-68). Самим тим, пошто КЗ Србије у оквиру дела о нужној одбрани не говори о одбијању непосредно предстојећег противправног напада, јасно је да се то подразумева путем екстензивног тумачења појма истовремености.

У оквиру разматрања о нужној одбрани још је важно истаћи да се не сматра кривичним делом оно дело које је учињено у нужној

одбрани и то зато јер је нужна одбрана институт кривичног права која се јавља као основ искључења противправности.⁴

Са аспекта детективске делатности треба указати и на институт крајње нужде која, према *Кривичном законнику*, постоји када је дело учињено ради тога да учинилац од свог добра или добра другог отклони истовремену нескривљену опасност која се на други начин није могла отклонити, а при том учињено зло није веће од зла које је претило. У вршењу детективских послова детектив може доћи у ситуацију да поступа у крајњој нужди и тада се на њега примењују одредбе овог института кривичног права као и на сваког другог грађанина који делује у крајњој нужди, с тим да се не сматра кривичним делом оно дело које је учињено у крајњој нужди, јер је и то основ који искључује противправност.

Суштинско обележје крајње нужде и разлог њеног постојања у модерним законодавствима јесте потреба да се у случају избора између два зла дозволи учиниоцу да заштити правно добро које је веће вредности од добра које се жртвује. Овим се не доводи у питање чињеница да, за разлику од нужне одбране, оштећени код крајње нужде по правилу није проузроковао опасност која прети. Ипак, иако је овде реч о сукобу права и права, радња отклањања опасности је оправдана, с обзиром да обавеза трпљења повреде која произлази из зла које прети није сврсисходна, јер би често значила кажњавање лица која би требало славити као хероје (Рисимовић, 2012б: 202).

Имајући у виду значај нужне одбране и крајње нужде, на овом месту ћемо указати на основну разлику између ова два института кривичног права. Наиме, код нужне одбране долази до сукоба права и неправда, јер се нападнути, користећи право на одбрану, супротставља лицу које предузима противправни напад. С друге стране, крајња нужда подразумева да учинилац стање опасности за своје правно добро или правно добро другог отклања повредом или угрожавањем добра трећег лица, па се може говорити о сукобу права са правом (Рисимовић, 2012а: 32). Такође, најважнија разлика јесте у томе што се код крајње нужде у циљу спашавања сопственог добра које је угрожено дозвољава жртвовање добра другог лица које не поступа противправно, које се често и само налази у истој ситуацији опасности. За разлику од нападача код нужне одбране, код крајње нужде нема ни објективне ни субјективне везе између зла које некоме прети и лица чије се добро жртвује ради отклањања тог зла (Стојановић, 2013: 153).

⁴ Детаљно о правној природи нужне одбране, елементима напада и одбране, као и о нужној одбрани у упоредном законодавству видети: Рисимовић, Р., (2012). *Нужна одбрана у кривичном праву*, Криминалистичко-полицијска академија, Београд.

Поред наведених одредби општег дела *Кривичног законика*, поједине одредбе посебног дела, тј. одређена кривична дела, могу се довести у везу са појединим детективским пословима. Полазећи од значаја података које детектив прикупља и обрађује, логично је да му у извесном делу мора бити позната проблематика кривичних дела против живота и тела, а нарочито у односу на нестала лица, пронађене лешеве, самоубиства и задесне смрти. Имајући у виду овлашћења детектива да прикупља податке о изгубљеним и украденим предметима, о лицима која су кориснику услуга причинила какву штету, значајно је да детектив поседује основна знања из области имовинског криминала, нарочито о кривичним делима крађе, тешке крађе, разбојништва, преваре, утаје, изнуде и уцене, како би успешније могао да обавља своју делатност.

Заштита интелектуалне и индустријске својине, за коју област детектив такође може обрађивати податке, намеће и потребу познавања кривичноправних норми којима се штите ове вредности, па се детектив и упућује на познавање кривичних дела против интелектуалне својине. Када су у питању ова кривична дела, треба указати на њихову казненоправну заштиту коју, поред *Кривичног законика*, предвиђају закони о заштити интелектуалне својине и то: *Закон о жиговима* (Службени гласник РС бр. 104/2009 и 10/2013), *Закон о ауторском и сродним правима* (Службени гласник РС, бр. 104/2009, 99/2011 и 119/2012), *Закон о правној заштити индустријског дизајна* (Службени гласник РС, бр. 104/2009 и 45/2015), *Закон о ознакама географског порекла* (Службени гласник РС, бр. 18/2010) (Таћевић, 2011: 146-148). С обзиром на начин прикупљања и обраде података, детектив у свом поступању, и поред тога што мора поштовати законске и друге прописе, може доћи у ситуацију да повреди права и слободе човека и грађанина. То упућује на нужност његовог познавања кривичних дела из истоимене главе *Кривичног законика*, и то она која су конкретније повезана са детективском делатношћу, као што су противправно лишење слободе, нарушавање неповредивости стана, повреда тајности писма и других пошиљки, неовлашћено прислушкивање и снимање, неовлашћено фотографисање и неовлашћено прикупљање личних података.⁵ Посебну пажњу заслужује кривично дело неовлашћено откривање тајне (чл. 141 КЗ) с обзиром на то да учинилац овог кривичног дела, поред адвоката и лекара, може бити и свако друго лице које неовлашћено открије тајну коју је сазнало у вршењу свог позива, што наводи на закључак да то може бити и детектив. У том смислу, „логичко и системско тумачење законске одредбе недвосмислено указује да код кривичног дела неовла-

⁵ Опширније о томе у: Бошковић, М., Бошковић, А., (2007). *op. cit.*, стр. 116-120.

шћеног откривања тајне заштитни објект представља лична тајна, односно право на приватност као једно од најважнијих слобода и права човека и грађанина, али и професионална, тј. позивна тајна“ (Милошевић, 2010:2-3). Непоштовање одредбе *Закона о детективској делатности* која налаже детективу обавезу пријављивања кривичног дела за које се гони по службеној дужности, а за које је сазнао током обављања детективских послова (чл. 18 ЗОДД), може да доведе до његове кривичне одговорности, јер *Кривични законик* предвиђа у којим случајевима непријављивање кривичног дела представља кривично дело.

Неке одредбе *Закона о детективској делатности* могу се, директно или индиректно, довести и у везу са одређеним одредбама *Законика о кривичном поступку*. Кривично процесно право детективу даје могућност да овлада и другим знањима која су примењива у његовом послу (односно, шта је то што је за њега важно), без обзира што не сме да користи овлашћења државних органа, али треба да познаје начин вршења одређених радњи како би могао да успешно обавља своје послове и задатке, без прекорачења своја овлашћења (Јовичић, 2012: 137). Одредба *Закона о детективској делатности*, према којој је правно лице или предузетник за детективску делатност дужан да, на захтев овлашћеног полицијског службеника, омогући увид у све евиденције предвиђене овим законом и доказе са којим располаже када за то постоји одлука надлежног суда, а без одлуке суда доказе и предмете који се могу одузети као предмети кривичног дела у складу са законом који уређује кривични поступак (чл. 19, ст.1), у директној је вези са одговарајућом одредбом ЗКП, а посредно и са одређеном одредбом *Кривичног законика*. Наиме, ЗКП прописује да ће предмете који се по *Кривичном законик*у морају одузети или који могу послужити као доказ у кривичном поступку, орган поступка привремено одузети и обезбедити њихово чување. Овом нормом ЗКП даје овлашћење органу поступка за привремено одузимање наведених предмета, али и упућује на КЗ који одређује о којим предметима се ради и прописује услове за њихово привремено одузимање.

Када је у питању привремено одузимање предмета у складу са одредбама ЗКП, а у вези са детективском делатношћу, важно је указати на још неке одредбе. Најпре, *Законик* у предмете који се могу привремено одузети изричито убраја и уређаје за аутоматску обраду података, као и уређаје и опрему на којој се чувају или се могу чувати електронски записи. То фактички значи да је могуће од правног лица или предузетника за детективску делатност привремено одузети, на пример, персонални рачунар или екстерни хард диск, али би се њихово претресање, у складу са одредбом чл. 152, ст. 3 ЗКП, могло предузети

једино на основу посебне наредбе суда која се односи искључиво на тај вид претресања (Бошковић, 2015: 134). Даље, лице које држи наведене предмете дужно је да органу поступка омогући приступ њима, пружи обавештења потребна за њихову употребу и да их на захтев органа преда. Међутим, могуће је да одговорно лице у правном лицу које обавља детективску делатност или предузетник за детективску делатност одбије да омогући приступ предметима или одбије да пружи обавештења потребна за њихову употребу и да их на захтев органа преда. У том смислу, *Законик о кривичном поступку* предвиђа новчану казну до 150.000 динара, коју може изрећи јавни тужилац или суд, с тим што, ако поново одбије да испуни своју дужност, наведено лице може поново казнити истом казном.

Детектив је овлашћен да прикупља и обрађује податке о другим лицима, али се мора придржавати законских и других прописа о вођењу поступака и заштити података о личности, с тим да подаци морају бити прикупљени у сврху извршења уговора. Ова радња детектива најближа је одредби ЗКП која прописује полицијско прикупљање обавештења, иако сам начин прикупљања није у потпуности прецизиран као што је то случај са прикупљањем потребних обавештења од грађана од стране полиције. Да не би било неке дилеме, треба истаћи чињеницу да се поступак прикупљања обавештења који је предвиђен за полицију не може применити на начин прикупљања података од стране детектива, али познавање тактике прикупљања обавештења може да буде од користи детективу у вршењу детективских послова, што упућује на корисност познавања одређених криминалистичких знања.

Одредба ЗКП која прописује хапшење при извршењу кривичног дела може се односити и на детектива. Наиме, према овој одредби свако може ухапсити лице затечено при извршењу кривичног дела за које се гони по службеној дужности, с тим што се ухапшени мора одмах предати јавном тужиоцу или полицији, а ако то није могуће, мора се одмах обавестити један од тих органа који ће поступити у складу са одговарајућим одредбама *Законика* (чл. 292 ЗКП). То право је дато сваком грађанину, па сходно томе, ако детектив у обављању или ван обављања детективских послова дође у такву ситуацију, има исто право, тј. може да такво лице ухапси.

Ради успешног обављања детективских послова, детектив је овлашћен да може, путем средстава јавног информисања, објављивати фотографије несталих лица и предмета и нудити награду за добијање података, информација и доказа, што указује на чињеницу да детектив може прикупљати и доказе у циљу испуњења својих уговорних обавеза. Сходно оваквој одредби, сасвим је јасно за која лица и предмете детектив може да објави фотографију, што је слично са одредбом ЗКП

која прописује услове за расписивање потраге за лицима и предметима, али се не може довести у везу са одредбом ЗКП која предвиђа услове под којима суд може одобрити јавно објављивање фотографије осумњиченог.

Најзад, у складу са одредбом ЗКП по којој државни и други органи, правна и физичка лица пријављују кривична дела за која се гони по службеној дужности, је и одредба *Закона о детективској делатности* која ставља у дужност детективу да о кривичном делу за које је сазнао током вршења детективских послова, а за које се гони по службеној дужности, обавести полицију или надлежног јавног тужиоца. Сходно одредби ЗКП, детектив је у обавези да у пријави наведе доказе који су му познати и да предузме мере да би се сачували трагови кривичног дела, предмети на којима је или помоћу којих је учињено кривично дело и други докази.⁶ У том контексту указујемо и на одредбу у *Закону о детективској делатности Црне Горе* из 2005. године која је предвиђала да детектив није дужан да пријави кривично дело ако је приликом вршења уговорног посла сазнао да је извршилац тог дела његова странка, осим за одређена кривична дела предвиђена законом. Међутим, каснијим изменама и допунама овог закона из 2011. године (Службени лист Црне Горе, бр. 61/2011) ове одредбе су брисане, тако да је сада и детектив у Црној Гори у обавези да пријави кривично дело за које се гони по службеној дужности, а за које је сазнао у току вршења уговорног односа.

Анализа осталих законских одредби од значаја за вршење детективских послова

Закон о детективској делатности упућује и обавезује детектива да приликом прикупљања и обраде података о другим лицима поштује прописе којима се уређује заштита података о личности и слободан приступ информацијама од јавног значаја (чл. 17, ст. 1 ЗОДД).⁷ За вршење детективске делатности посебно су значајне одредбе *Закона о заштити података о личности* којима су предвиђени услови када је дозвољена обрада података без пристанка и услови под којима обрада није дозвољена. У том смислу, обрада без пристанка је дозвољена: да би

⁶ Детаљно о појму, врсти, садржини и значају кривичне пријаве видети: Бошковић, А., (2015). *Радње полиције у претходном кривичном поступку и њихова доказна вредност*, Институт за криминолошка и социолошка истраживања, Београд, стр. 61-67.

⁷ Заштита података о личности уређена је *Законом о заштити података о личности* (Службени гласник РС, бр. 97/2008, 104/2009 - др.закон, 68/2012 - Одлука УС и 107/2012), док је слободан приступ информацијама од јавног значаја регулисан *Законом о слободном приступу информацијама од јавног значаја* (Службени гласник РС, бр. 120/2004, 54/2007, 104/2009 и 36/2010).

се остварили или заштитили животно важни интереси лица или другог лица, а посебно живот, здравље и физички интегритет; у сврху извршења обавеза одређених законом, актом донетим у складу са законом или уговором закљученим између лица и руковоаца, као и ради припреме закључења уговора; у сврху прикупљања средстава за хуманитарне потребе и у другим случајевима одређеним законом ради остварења претежно оправданог интереса лица, руковоаца или корисника (чл. 12** ЗОЗПОЛ).

Поред наведених ограничења у детективској делатности у прикупљању и обради података, веома су битне и одредбе *Закона о слободном приступу информацијама од јавног значаја* којима је предвиђено искључење и ограничење слободног приступа информацијама од јавног значаја, што детектив мора поштовати уколико не жели да сноси одређене законске последице. Ово ограничење и искључење односи се на области живота, здравља, сигурности, правосуђа, одбране земље, националне и јавне безбедности, економске добробити земље и тајне, с тим што закон предвиђа услове под којима орган власти неће тражиоцу омогућити остваривање права на приступ информацијама од јавног значаја из наведених области.

Иако детективски послови имају извесних сличности са полицијским пословима, па се чак за неке од њих може рећи да су и проистекли из делокруга послова који су припадали полицији, одредбе *Закона о полицији* (Службени гласник РС, бр. 101/2005, 63/2009 – одлука УС, 92/2011 и 64/2015) не могу се односити на детективску делатност и мали је број одредаба које се могу довести у везу са вршењем детективских послова. Анализирајући одредбе *Закона о полицији* које предвиђају обавезу сарадње полиције са одређеним субјектима, а међу њима и са другим органима у спречавању или откривању деликата и њихових учинилаца, може се констатовати да полицијска радња тражење обавештења и радња полицијског опажања (опсервирања) имају највише блискости са детективским пословима, с обзиром да је детектив овлашћен да прикупља одређене податке и информације, што свакако подразумева и осматрање и праћење интересантних појава, па је корисно да се детектив упозна са тактиком спровођења ових радњи. Том приликом детектив мора да води рачуна да не повреди право приватности било ког лица.

Сходно *Закону о детективској делатности*, детектив може добити дозволу за ношење личног оружја, али закон упућује да то мора бити у складу са законом којим се уређује оружје и муниција, а то је *Закон о оружју и муницији* (Службени гласник РС, бр. 9/1992, 53/1993, 67/1993, 48/1994, 44/1998, 39/2003, 85/2005 - др. закон, 101/2005 - др.

закон, 27/2011– одлука УС и 104/2013 – др. закон).⁸ Овај закон прописује услове под којима МУП лицу неће издати одобрење за набавку оружја, што важи и у случају детектива, како у погледу одобрења, тако и у погледу ношења оружја за личну безбедност, јер за детектива нема посебних услова, већ за њега важе исти прописи као и за друге грађане.

Једно од значајних начела детективске делатности јесте и начело чувања тајне. Закон налаже као дужност правном лицу и предузетнику за детективску делатност, као и детективу, да чувају као тајну све податке које сазнају у вршењу детективских послова, и то у складу са законом и другим прописима којима се уређује тајност података, осим ако је другачије прописано или уговорено (чл. 31, ст. 1 ЗОДД). Сходно томе, *Закон о детективској делатности*, када је у питању чување тајних података до којих се дошло током обављања детективске делатности, упућује на *Закон о тајности података* (Службени гласник РС, бр. 104/2009) који уређује јединствен систем одређивања и заштите тајних података од интереса за националну и јавну безбедност, одбрану, унутрашње и спољне послове. Са аспекта временског чувања тајних података, стоји обавеза чувања тајности тих података и по престанку обављања детективске делатности као и по престанку радног односа детектива.

Закључак

Детективска делатност је код нас релативно новијег датума и један временски период се обављала без законских и подзаконских прописа, па се сводила на мањи број детективских послова у односу на оне који су обухваћени *Законом о детективској делатности*. У периоду када није била законом регулисана, као и данас када постоји одговарајући закон, детективска делатност је повезана са одређеним прописима других закона и у посебном је односу са Министарством унутрашњих послова, односно са полицијом. Тај однос детективске делатности према другим законским прописима и према МУП-у и полицији је веома значајан за правилно, стручно и законито обављање детективских послова. Стога је битно да се детективи упознају са тим прописима који одређују њихова права, обавезе и дужности ван прописа *Закона о детективској делатности*, и да реално сагледају свој однос према Министарству унутрашњих послова, односно полицији. Детективи обављају одговорне детективске послове, али су им *Законом о детективској делатности* прецизирана овлашћења која могу користи-

⁸ Треба напоменути да је донет нови *Закон о оружју и муницији у Републици Србији* (Службени гласник РС, бр. 20/2015), који је ступио на правну снагу 28. фебруара 2015. године, али је примена одложена за 28. фебруар 2016. године.

ти у склопу детективске делатности и ван тих оквира не смеју деловати, с тим што морају поштовати и одредбе оних закона на које их упућује матични закон. Поред тога, детектив мора деловати само на основу и у оквиру уговора којим могу бити обухваћени искључиво послови који су у складу са законом. Без обзира што детективски послови имају извесних сличности са неким полицијским пословима, они се по својој садржини и циљу од њих разликују и не могу бити у истој равни са полицијским овлашћењима.

За успешно обављање детективске делатности нужно је поштовање свих законских и подзаконских аката који се односе или имају додирних тачака са детективском делатношћу и стандарда чији се недостатак осећа, те их треба стално развијати и дограђивати. Такође, потребно је стручно усавршавање кадрова у континуитету и остваривање одговарајућих видова сарадње са појединим субјектима. Посебно је значајна сарадња са полицијом која би, поред осталог, требало да пружа и одговарајућу стручну помоћ у вршењу одређених детективских послова, јер таква благовремена сарадња може довести и до значајних превентивних ефеката.

Литература

1. Бошковић, А., (2015). *Радње полиције у претходном кривичном поступку и њихова доказна вредност*, Институт за криминолошка и социолошка истраживања, Београд.
2. Бошковић, М., Бошковић, А., (2007). *Основи детективске делатности*, Факултет за пословни менаџмент, Бар.
3. Вејновић, Д. и др. (2008). *Детективска дјелатност*, Дефендологија – Центар за безбједносна, социолошка и криминолошка истраживања, Бања Лука.
4. Јовичић, Д., (2012). *Детективска дјелатност*, Факултет за безбједност и заштиту, Бања Лука.
5. Јоксић, И., (2012). Детективска делатност у Србији у сусрет новим законским решењима, *НБП – Журнал за криминалистику и право*, год. 17, бр. 2, стр. 105-116.
6. Кековић, З., (2004). *Не-државни сектор безбедности; како до стандарда*, Перјаник, МУП Црне Горе, Даниловград, год. 2, бр. 5.
7. Кесић, З., (2013). Популарни имиџ приватног детектива и његова демистификација, *Безбедност*, год. 55, бр. 2, стр. 84-105.
8. Матијевић, М., (2004). Неке карактеристике детективске делатности, *Дефендологија*, год. VII, бр. 15-16, стр. 33-38.

9. Мијалковић, С., Бајагић, М., Вучковић, Г., (2014). *Актуелни донети реформе недржавног сектора безбедности Републике Србије*, У: Зборник радова „Супротстављање савременом организованом криминалу и тероризму V“, Криминалистичко-полицијска академија, Београд, стр. 185-204.
10. Милошевић, М., (2010). Неовлашћено откривање тајне, *НБП – Журнал за криминалистику и право*, год. 15, бр. 2, стр. 1-11.
11. Никач, Ж., Павловић, Г., (2012). *Право приватне безбедности*, Криминалистичко-полицијска академија, Београд.
12. Плачков, Р., (2009). Полиција и приватни сектор безбедности са посебним освртом на детективску делатност, *Безбедност*, год. 51, бр. 3, стр. 76-92.
13. Рисимовић, Р., (2012а). *Нужна одбрана у кривичном праву*, Криминалистичко-полицијска академија, Београд.
14. Рисимовић, Р., (2012б). Крајња нужда у немачком праву, *Безбедност*, год. 54, бр. 3, стр. 200-215.
15. Стајић, Љ., (2012). *Контрола приватног сектора безбедности у иностранству*, Зборник радова Правног факултета у Новом Саду, год. 46, бр. 1, стр. 187-202.
16. Стојановић, З., (2013). *Кривично право – општи део*, Правни факултет Универзитета у Београду, Београд.
17. Стојановић, З., (2010). *Коментар Кривичног законика*, Мисија ОЕБС-а у Црној Гори, Подгорица.
18. Таћевић, Н., (2011). Кривичноправна заштита права интелектуалне својине у Србији, *Безбедност*, год. 53, бр. 1, стр. 140-157.

Analysis of Criminal and Other Legal Provisions Relevant for Detective Activity

***Abstract:** The term detective activity is of a recent day in our region, although these activities were performed, through appropriate forms and ways, even in the period before this issue was regulated by law. Despite the enactment of the Law on Detective Activity there are certain regulations contained in other laws that directly or indirectly may apply to the detective activity. This paper uses content analysis methods, comparison, deduction and synthesis in order to explore and analyze problems relevant to this subject matter, i.e. regulations of criminal legislation and other laws related to or possibly related to the detective activity or to some of its aspects, with the previous emphasis on organization, entities, their authorities and way of performing the detective activity. Considering that the Law on Detective Activity contains provisions that refer to other legal acts, the rules associated with*

the detective activity and incorporated into other legislation are very significant, because their correct application allows for legal and professional performance of detective activities.

Keywords: *detective, detective activity, police, authority, legal entities, entrepreneurs.*